

L'EVOLUCIÓ D'UNA ASSIGNATURA VIRTUAL EN UNA LLICENCIATURA PRESENCIAL: EL CAS DE DOCUMENTACIÓ APLICADA COM ASSIGNATURA TRANSVERSAL

Autor: M. Eulàlia Fuentes i Pujol

Departament: Àrea de Documentació, Dpt. Filologia Catalana

Centre: Ciències de la Comunicació

E-mail: eulalia.fuentes@uab.es

Coautors: Llorenç Arguimbau Vivó i Núria Ferran Ferrer

RESUM DE L'EXPERIÈNCIA

Des de l'inici de la posada en funcionament de la Llicenciatura de 2on, cicle de Documentació i dins dels Complementes de Formació, està ubicada l'assignatura Documentació Aplicada de deu crèdits i mig: una assignatura virtual en un entorn presencial.

En tots aquests anys l'assignatura Documentació Aplicada s'ha anat reestructurant i evolucionant, tant en els seus continguts com en l'ús de totes les potencialitats tecnològiques que ens anava oferint la pròpia UAB, el Campus Virtual, la biblioteca i altres. També ha estat molt significatiu la seva potencialitat com assignatura transversal, molt abans que aquest concepte fos un eix principal en la implementació del sistema Bologna (EEES), que ha quedat palès en l'evolució i la procedència dels alumnes matriculats.

Aquesta comunicació pot interessar: a tots els docents que vulguin o hagin de preparar una assignatura virtual en el marc d'uns estudis presencials, però també és una experiència d'assignatura transversal.

En general els estudis de Documentació són necessaris i es poden aplicar a qualsevol àmbit. Amb aquesta assignatura -Documentació Aplicada- i amb la perspectiva de set anys (es va iniciar el curs 1999-00) es pot fer una bona anàlisi i extreure'n algunes reflexions i conclusions.

Antecedents

En l'inici dels estudis de la Llicenciatura de Documentació a la Universitat Autònoma de Barcelona el curs 1999-00, es va començar a impartir l'assignatura Documentació Aplicada, la primera assignatura no presencial de la titulació dins d'una llicenciatura presencial. Aquesta matèria forma part del curs de Complementes de Formació (CF), que

III Jornada d'Innovació Docent 2006

han de cursar tots els alumnes que vulguin accedir als estudis de segon cicle de Documentació i que no provenen de la Diplomatura de Biblioteconomia i Documentació.

Les característiques d'aquesta assignatura, tant pel nombre de crèdits (10,5) com per la no presencialitat, la van fer susceptible d'oferir-la també com a crèdits de lliure elecció (CE) o dins d'un itinerari de campus. Aquest fet va suposar, des de bon començament, un repte que calia afrontar.

Un repte des de dues vessants. D'una banda, calia trobar la manera de treure rendiment de tots els recursos tecnològics que ens proporcionava la pròpia universitat, fonamentalment el Campus Virtual, però també altres eines informàtiques a l'abast i d'altra banda per la transversalitat que suposava, ja que els alumnes podien provenir d'àmbits molt diversos. S'havia de tenir en compte que aquests alumnes podien voler continuar els estudis de Documentació o que només cursarien aquesta assignatura com CE o dins d'un itinerari de campus.

Si els alumnes que la cursaven eren només els que seguirien amb els estudis de Documentació calia fer una assignatura general i que fos la base d'altres que s'impartirien dins la carrera i si els alumnes, per les raons anteriorment exposades, provenien d'àmbits molt diferenciats, s'havia de tenir en compte. Aquesta tendència es va començar a constatar el curs 2001-02.

Aquesta interdisciplinarietat enriqueix l'assignatura i suposava també una oportunitat de cara a què eren alumnes que podien estar interessats en continuar els estudis de Documentació.

Així doncs es va intentar usar tots els elements que ens oferia el Campus Virtual, creat el 1996 dins del marc de l'Autònoma Interactiva i crear un programa, els continguts del qual fossin el més amplis i plurals possibles per poder donar resposta a la diversitat d'estudiants que si podien matricular. O sigui es va intentar crear una assignatura molt general, dotada d'una forta càrrega metodològica i el més transversal possible per cobrir les expectatives dels alumnes matriculats.

Planificació de l'assignatura

L'objectiu bàsic del primer programa de l'assignatura es va definir de la manera següent: "a part d'obtenir una bona base metodològica, es pretén posar en pràctica tot el que s'ha vist en les diverses matèries del curs de CF, aplicant-ho als quatre àmbits proposats: Ciència i Tecnologia, Ciències de la Salut i Medi Ambient, Ciències Socials i Humanes i Ciències de la Comunicació".

Així doncs el temari es va dividir en quatre blocs o grans àrees de treball:

Bloc 1 - Metodologia. El treball intel·lectual i científic.

Bloc 2 - Exercicis aplicats a les diverses assignatures dels Complements de formació

III Jornada d'Innovació Docent 2006

Bloc 3 - L'Estat de la qüestió de la Documentació en els quatre grans àmbits citats anteriorment, i

Bloc 4 - Treball d'aplicació: l'avaluació d'un sistema d'informació i documentació tenint en compte l'àmbit temàtic de cada alumne.

L'assignatura comptava amb el sistema d'avaluació amb exercicis pràctics, amb unes fitxes bibliogràfiques i de contingut d'un nombre obligat de lectures proposades, l'exposició i/o participació en algun fòrum de discussió d'algun punt relacionat amb el bloc 3 i un treball d'aplicació i d'anàlisi (individual).

Depenent de les valoracions fetes tant pel professor com pels alumnes, aquest programa es va anar mantenint amb lleugeres variacions i adaptacions durant els tres primers cursos, o sigui fins el curs 2001-2002.

La metodologia docent emprada, al ser una assignatura virtual fou l'ús del Campus Virtual . Cada alumne s'havia de donar d'alta a l'espai virtual on si penjaven els materials, els exercicis, les lectures i les pràctiques a desenvolupar per cada un dels blocs. El seguiment s'anava fent de forma esglaonada, amb terminis de presentació dels exercicis dels diferents blocs i amb una avaluació contínua. Un 30% de les classes eren presencials, per tal de poder exposar algun tema teòric que es considerés oportú i amb tutories per poder resoldre dubtes i fer aclariments. (Aquest sistema, s'ha mantingut amb diverses variacions degut fonamentalment a les noves possibilitats tecnològiques).

A partir del curs 2002-2003 es va afegir un bloc inicial que servís com a introducció i que va permetre que els alumnes veiessin millor el lligam entre els diversos blocs, (cosa que ells mateixos van demanar), i es va introduir un apartat d'estudi del vocabulari imprescindible en el món de la Documentació. També es va afegir un altre bloc sobre la gestió d'informació personal amb la creació d'un quadre de classificació, el disseny d'una base de dades, la utilització d'un gestor bibliogràfic i la navegació per Internet.

A partir d'aquest curs s'ha anat perfilant els objectius, tenint en compte sempre les valoracions fetes pels alumnes i les observacions dels professors:

- Obtenir una bona base metodològica per tal de poder realitzar correctament des d'una bona presentació personal i de la tasca realitzada, fins a la realització d'un treball de recerca d'envergadura.
- Analitzar l'estat de la qüestió de la Documentació en els cinc grans àmbits proposats pel MEC (Ciències experimentals, Ciències de la Salut, Ciències Socials, Ciències humanes i Tecnologia).
- Valorar i analitzar un servei d'informació i Documentació.
- Aprendre a gestionar la informació personal i institucional.

A més, el sistema d'avaluació, que segueix sent continu, marcant els terminis de lliurement de manera esglaonada dels exercicis de cada un dels blocs. La nota és la suma de tots, havent de realitzar l'examen final si no s'han superat aquests exercicis. A més la presència a les classes presencials que es realitzin (més o menys una al mes), la participació en els fòrums i a les tutories i altres elements complementaris són elements que es tenen en compte en l'avaluació final.

Documentació Aplicada, assignatura transversal

El nombre d'alumnes matriculats ha evolucionat de la següent manera:

Taula I

CURS	TOTAL ALUMNES MATRICULATS
1999-2000	23
2000-2001	35
2001-2002	48
2001-2003	46
2003-2004	50
2004-2005	39
2005-2006	28

El més significatiu és la variació de la procedència dels alumnes matriculats. Mentre els dos primers cursos tots o gairebé tots eren alumnes de CF a partir del curs 2001-2003 comencen a matricular-se alumnes d'altres estudis que l'escullen com a CE, arribant a ser més que els propis de CF, cosa que indica la transversalitat i interdisciplinarietat de l'assignatura:

Taula II

CURS	ALUMNES DE DOCUMENTACIÓ (CF)	ALUMNES D'ALTRES TITULACIONS (CE)
1999-2000	23	0
2000-2001	32	3
2001-2002	37	11
2001-2003	29	16
2003-2004	27	23
2004-2005	18	21
2005-2006	11	17

Ha estat molt significatiu, al llarg d'aquests anys, la potencialitat de la Documentació Aplicada com assignatura transversal, fins i tot abans que aquest concepte fos un eix principal de la implantació del sistema Bolonya (EEES). Aquest fet ha quedat palès en l'evolució i procedència dels alumnes matriculats. Així, en general els alumnes que cursen l'assignatura com a CF procedeixen de Ciències humanes (Història, Història de l'Art, Antropologia, Humanitats, Filosofia, etc.) i Ciències de la Comunicació (Periodisme, Comunicació Audiovisual, etc.). Per la seva banda, els alumnes de CE provenen d'aquests mateixos estudis, però també s'incorporen estudiants de Ciències Econòmiques i Empresarials, Dret, Química, Informàtica, Pedagogia, Sociologia, Geografia, etc.

III Jornada d'Innovació Docent 2006

Aquesta assignatura està plantejada com un curs d'iniciació al món de les ciències documentals i, cal insistir-hi, un dels seus punts forts és la transversalitat. Amb independència de l'estudi de procedència o de la modalitat acadèmica (CF o CE), l'alumne adquireix coneixements documentals bàsics, els quals es poden aplicar arreu del món acadèmic i professional:

- Redactar documents (*currículum vitae*, informe, comunicacions, etc.) segons els estàndards intel·lectuals i científics.
- Avaluar el funcionament d'un sistema d'informació a partir d'un qüestionari d'orientació.
- Gestionar informació bibliogràfica i administrativa, mitjançant la realització d'una cerca bibliogràfica específica i la creació d'un quadre de classificació de l'arxiu personal.

A més, l'alumne disposa de la possibilitat d'aplicar els coneixements i habilitats adquirides al seu àmbit d'estudi en base a les següents activitats pràctiques:

- Revisar un treball acadèmic.
- Cercar bibliografia sobre un tema concret.
- Analitzar literatura científica, amb articles sobre l'aplicació de la documentació a determinats àmbits.

La personalització

La personalització es considera un aspecte clau per ajudar a l'usuari d'un entorn virtual a assolir amb èxit els seus objectius (Lee and Lin, 2005). En el cas de l'e-learning la personalització és el factor clau per impulsar la satisfacció dels estudiants durant el procés d'aprenentatge, i en conseqüència, millorar el seu rendiment acadèmic.

L'assignatura ha aconseguit uns nivells alts de personalització a través de dos mètodes. D'una banda a través del pla docent i de l'altra amb un seguiment proper de l'estudiant. Així a l'inici dels curs es proposa un pla docent on es determinen els recursos d'aprenentatge accessibles en línia, es proposen activitats optatives i obligatòries, i es marca un calendari. Els estudiants poden triar d'entre els recursos proposats els que volen treballar, poden optar per realitzar determinades activitats i davant els diferents calendaris d'altres assignatures, es pot establir un lliurament adaptat a la situació de l'estudiant.

El seguiment de l'estudiant es realitza a partir de trobades presencials mensuals amb el conjunt dels estudiants, i trobades quinzenals individuals per treballar la part pràctica de l'assignatura. També es manté contacte amb els estudiants a través del correu electrònic, havent pres el compromís per part del professorat de donar resposta en menys de 48 hores.

Les competències informacionals

L'assignatura de Documentació Aplicada, treballa durant una tercera part del curs, la competència informacional, entesa com "l'habilitat de reconèixer una necessitat d'informació i la capacitat de reconèixer una necessitat d'identificar, localitzar, avaluar, organitzar, comunicar i emprar la informació de manera més efectiva, tant per a la resolució de problemes com per a l'aprenentatge al llarg de la vida" (ASSL, 1998).

En aquest sentit, en unes de les activitats avaluable es proposa als estudiants realitzar una cerca d'informació i preparar-ne la seva difusió. Així es demana:

- Identificar una necessitat informativa i determinar l'abast de la informació que pot resoldre aquesta necessitat.
- Identificar els recursos d'informació més apropiats tenint en compte criteris de credibilitat i rellevància, i per tant, tenint en compte l'ús dels recursos exclusius que la biblioteca digital ofereix.
- Desenvolupar estratègies de cerca per accedir a la informació que necessita de forma efectiva.
- Recuperar informació rellevant de diferents fonts i recursos d'informació.
- Avaluar de forma crítica la informació recuperada i les fonts utilitzades.
- Incorporar els resultats de cerca seleccionats en un gestor bibliogràfic de forma automàtica i realitzar-ne un posterior tractament documental formal i semàntic per facilitar-ne la reutilització.
- Comunicar la informació segons el públic al que va destinada
- Realitzar la presentació utilitzant les facilitats del gestor bibliogràfic

L'ús de la tecnologia

L'assignatura s'ha anat reestructurant i evolucionant, tant en els seus continguts com en l'ús de totes les potencialitats tecnològiques que anava oferint el Campus Virtual. Al llarg del curs 2005-2006, s'han usat de forma sistemàtica les tutories i els fòrums virtuals, a més de les funcionalitats més habituals (materials, notícies, calendari docent, etc.).

També cal esmentar l'accés remot als recursos electrònics subscrits per la Biblioteca de la UAB. Un exercici del mòdul de gestió d'informació ha permès la cerca i consulta de revistes i bases de dades, tot organitzant els resultats obtinguts mitjançant el gestor bibliogràfic en línia *Refworks*.

Quan es va iniciar aquesta assignatura els recursos tecnològics, tant del Campus Virtual, com els que ens oferien les biblioteques o els recursos tecnològics generals de la universitat eren molt minsos i en alguns casos deficitaris. Això ha variat en els darrers anys i va variant contínuament, cosa que fa més fàcil el canvi, l'adequació i l'aplicació de tots aquests recursos a assignatures com l'analitzada permetent la millora i la innovació docent.

Reflexions finals i conclusions

L'assignatura Documentació Aplicada de la Llicenciatura de Documentació és una assignatura totalment transversal fins i tot abans que aquest concepte fos un eix principal de la implantació del sistema Bolonya (EEES) i es demostra amb la procedència dels alumnes matriculats i en les respostes que ells mateixos han donat a les preguntes que se'ls han formulat: *Curses l'assignatura com a complements de formació o lliure elecció? Està relacionada d'alguna manera amb la resta de matèries dels teus estudis?*.

En general els estudis de Documentació són necessaris i es poden aplicar a qualsevol àmbit, l'assignatura Documentació Aplicada n'és un bon exemple.

El fet de ser una assignatura virtual dins d'una llicenciatura presencial ha fet possible poder experimentar nous mètodes docents complementaris –presencialitat/no presencialitat- i també amb l'ús i aplicació de la tecnologia.

Ha permès la personalització, però també l'enriquiment i l'intercanvi de continguts gràcies a les procedències diverses, amb una major interactivitat, avançant-se a les tesis presentades per la implantació del sistema Bolonya (EEES), així com l'habilitat de reconèixer necessitats d'informació i saber-les resoldre.

De cara al futur es poden subratllar quatre grans eixos:

- Potenciar el fil teòric conductor de l'assignatura, relacionant al màxim els continguts amb altres assignatures de Documentació.
- Augmentar les tutories presencials de seguiment i els materials de suport (exemples pràctics, notícies d'actualitat, etc.)
- Aprofitar les noves potencialitats tecnològiques a disposició de la comunitat universitària de la UAB.
- Incrementar la retroalimentació amb els alumnes a través dels múltiples canals disponibles (assignatura multidimensional: classes i tutories presencials, qüestionaris en paper o en línia, correus electrònics, tutories i fòrums virtuals, etc.)

Bibliografía

ABAR, J.M. [Et Al.] “ La univvrsidad Autónoma de Barcelona: una universidad para el siglo XXI”. Universidad Autónoma de Barcelona, Oficina Autònoma Interactiva (OAID).

ASSL (1998). *Information literacy standards for students learning* [En línia] http://www.ala.org/ala/aasl/aaslproftools/informationpower/InformationLiteracyStandards_final.pdf. [Consulta: 07.09.2006].

CABERO, J. (2000). "La formación vIrtual: principios, bases y preocupaciones". En: PEREZ, R. (coord.). *Redes, multimedia y diseños virtuales*. Oviedo: Dpt de C. Educ, Univ de Oviedo, 2000, pàgs. 83-102.

DUART, J.M. -SANGRA., A. (eds) (1999). *Aprenentatge Ivirtualitat*. Barcelona: Edicions de la UOC i Portic, 1999 (Biblioteca Oberta, 13)

LEE, G. G. i LIN, H. (2005). “*Customer perceptions of e-service quality in online shopping*”. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 33 (2), pàgs 161-176.

ROMAN GRAVAN, P. (2002). "El trabajo colaborativo mediante redes". En: *Educar en red. Internet como recurso para la educación*. Archidona (Málaga): Aljibe, 2002, cap 6.

Bellaterra, Setembre 2006